

Стручни рад

Буба Д. Стојановић,¹ Данијела Б. Мишић
Универзитет у Нишу, Педагошки факултет у Врању

Наставни предметни програми педагошких (учиољских) факултета у Србији у функцији развијања комуникативних језичких компетенција будућих учитеља – прељед и анализа –

Резиме: У раду изражујемо колико су у програмима педагошких/учиољских факултета у Србији заступљени предмети који садржајима омогућују даље развијање језичких и комуникативних компетенција студената из области српског као мајернег и службеног језика, и енглеског као страног језика. Компаративна анализа почива на броју заступљених предмета, фонду часова, као и броју кредита, на основу чега се може саљедати удео одређене групе предмета, било обавезних или изборних.

Добијени подаци показују да се, упркос неуједначености у заступљености предмета који се тичу српског језика и књижевности, њихов број повећава са годинама студија (мада не на свим факултетима); када је реч о предметима који се односе на енглески језик, број обавезних предмета се смањује са годинама студија; посебно је алармантно стање када је реч о предметима којима се развијају вештине комуницирања, јер један или ниједан предмет није довољан да се студент осигосе за усављавање усешне комуникације са ваншаницима.

У складу са тим, при наредној акредитацији студијских програма заслужено место предавати предметима који се тичу српског језика као мајернег и службеног у Републици Србији, енглеског као страног језика, али и предмета који се тичу комуникативних језичких вештина.

Кључне речи: иницијално образовање, учитељ, наставни предмети, наставни програми педагошких (учиољских) факултета, језик, компетенције.

¹ bubast@ucfak.ni.ac.rs

Copyright © 2018 by the authors, licensee Teacher Education Faculty University of Belgrade, SERBIA.

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original paper is accurately cited.

Увод

*Свет се оледа у речи
као сунце у малој кайи воде.*

Лав Виготски

Језик, као највећа традиционална вредност једног народа, треба да буде темељ савремене културе. Истовремено је основ комуникације међу члановима једне заједнице и важан предуслов за образовање појединца. Зато је код младих неопходно развијати свест о значају језика и његовој улози у образовању. Пракса показује да се осиромашује говорни израз младих, који, одрастајући уз савремене медије, имају све мање потребе а често и прилике да говоре и пишу, те тиме и да развијају мишљење и личност у целини.

Језик и писмо, осим приватне, имају и службену употребну вредност, што обавезује оне који се баве наставом и образовањем да посебну пажњу посвете развијању језичких и комуникативних компетенција васпитаника. Појединац ће успешно усвојити језик ако га најпре родитељи у породици, а онда и васпитачи и учитељи, оспособе да се у усменој и писаној комуникацији успешно њиме служи.

У савременом друштву образовање је постало неопходно сваком човеку. Истраживања ЕУ (*Bangemann Report*, 1994) најављују да ће сваки радно ангажован појединац у току живота морати да прође процес стицања потпуно нових вештина најмање два пута током радног века. Сталне промене које прате савремено друштво обавезују све друштвено активне појединце да перманентно уче. Перманентно образовање започиње поласком у предшколску установу, односно основну школу, развијањем позитивног односа према књизи, а пре тога према матерњем језику и писму као сложенем феномену сазнавања и изражавања.

Дете по рођењу, слушајући мајчин глас, развија осећај за језик, има потребу да се одазо-

ве, почиње да се њиме служи. Ти први говорни покушаји важан су начин споразумевања, али и изражавања најмлађих. Одрасли треба да подстичу и прихватају „позив“ детета на комуникацију. Са поласком у предшколску установу, а касније у школу, рад на овом одговорном задатку наставља стручно оспособљен васпитач, односно учитељ свестан значаја језика и говора за даље образовање, али и укупан живот појединца. У том контексту веома су важне језичке и говорне компетенције васпитача и учитеља које стичу иницијалним образовањем.

Језичке и комуникативне компетенције учитеља испољавају се, како кроз употребу професионалног знања, тако и у комуникацији и интеракцији са ученицима, родитељима и широм друштвеном средином, кроз праћење и вредновање рада ученика (посебно када је о описном оцењивању речи), планирање професионалног развоја, који подразумева праћење и активно учествовање у раду бројних семинара, радионица, стручних конференција, што подразумева добро познавање српског као службеног, а пре свега матерњег језика, и успешно коришћење енглеског као страног језика.

Значај добре комуникације између учитеља и ученика

Комуникација као „динамичан систем размене речи, емоција, мисли и других видова вербалних и невербалних порука, јединствени је планетарни феномен који је будан 24 часа и сваки наредни“ (Kevereski, Starc, 2011: 14). Етимолошки корен речи *комуникација* (лат. *communicis*) у основи значи *учинити оштим, заједничким*. Основна карактеристика комуникације схваћене на овај начин јесте интеракција између двеју или више особа, при чему свака од њих то доживљава као пријатност, задовољство, испуњеност.

У свакодневном животу комуникација је кључна за споразумевање међу људима. То је механизам помоћу којег појединац изражава ставове и мишљење, успоставља социјалне односе. Окружени медијима, али и отуђени, млади данас немају довољно развијене комуникативне компетенције, што је често узрок бројних неспоразума. Велику вредност у превазилажењу тога има квалитетна педагошка комуникација. Добра комуникација између васпитача и васпитаника темељ је каснијих односа у групи. „Узајамност понашања чини суштину интеракције у комуникацији која, да би била основа васпитног деловања, мора да буде остварена на вишем степену квалитета и узајамности“ (Nikolić, 2004:193).

Продуктивна настава језика и књижевности добра је прилика за развој мишљења, а тиме и развој језика и говора. Ваљаним наставним подстицањем у раду на језику и књижевним садржајима учитељ може значајно да побољша комуникацију међу ученицима, да развије говорне компетенције, обогати речник, унапреди мисао, оспособи их за успостављање квалитетних социјалних односа (Stojanović, 2014).

Још је грчки филозоф Сократ, заговорник и творац дијалогске методе, био пример учитеља који је начином комуникације успевао максимално да ангажује васпитанике како би у чину комуницирања „препородили“ и духовно уздигли себе. Непосредним трагањем, без наметања свог мишљења и правилним и вештим усмеравањем њиховог ума добро формулисаним питањима успевао је да их подстакне на мишљење, помогне им да сами дођу до истине и искажу је на себи својствен начин.

Комуникацију је и Платон у својој *Академији* користио за правилно „вођење и васпитање“ душе, од које зависи однос према другима. У прилог томе иде и Јасперсова мисао да „човек упознаје себе само помоћу другог човека, а никада искључиво знањем“ (Jaspers, 1987). Измењени друштвени контекст већине земаља данас отва-

ра питање образовања за комуникацију у контексту различитости, што подразумева интеркултурално образовање појединца који ће бити оспособљен да прихвати различитост и, комуницирајући са припадницима других култура, руши предрасуде.

Садржаји језика и књижевности важни су за стицање, како језичких, тако и комуникативних компетенција учитеља (Stojanović, 2012; 2011). Тако усвојене вештине комуницирања учитељи могу да развију код својих васпитаника и тако их оспособе за ненасилно комуницирање и успешно сналажење у друштву различитих.

Језичке и комуникативне компетенције – важан предуслов укупне компетентности учитеља

Иницијално образовање учитеља, њихов професионални развој и перманентно учење актуелне су теме у науци последњих година. Модел професионално компетентног наставника 21. века могуће је формулисати анализом европских докумената (*Education and Training*, 2010; *Green paper on Teacher Education and Training*, 2000; *Common European Principles for teacher Competences and Qualifications*, 2010) у којима се истиче значај концепције иницијалног образовања које би се заснивало на стицању суштинских знања и неопходних вештина. Суштина иницијалног образовања усмерена је ка стицању:

1. *Кључних компетенција* – оне које су неопходне за спровођење професионалне делатности и обухватају информационо-комуникационе компетенције, социјално-радне компетенције, језичке компетенције и културне компетенције;
2. *Основних компетенција* – показују специфичност наставничке професије и обухватају организационе, дидактичке, педагошке, сазнајно-креативне, психо-

лошке, евалуативне, саветодавне компетенције, компетентност за доживотни развој наставника као професионалца;

3. Специјалних компетенција, које се одnose на компетенције наставника за садржаје предмета које предаје и креирање сопственог стила поучавања у функцији бољих постигнућа ученика (видети више у: *Key competencies for lifelong learning: European Reference framework*, 2006; *Education and Training*, 2010).

У контексту поменутих, језичке и комуникативне компетенције су често предуслов за стицање осталих због своје вишедимензионалне природе. Оне су истовремено „циљеви којима се тежи, исходи процеса развоја других способности и димензија личности, али и основа за развој свих способности које су са њима повезане“ (Јовановић, 2007). Међу њима посебно важне за наставнички позив су:

- „комуникационе компетенције значајне за успешност реализације програма са субјектима са којима остварује васпитно-образовни процес (ученицима, родитељима, колегама, сарадницима у школи и ван ње);
- комуникационе компетенције значајне за остваривање различитих облика васпитно-образовног рада: настава, ваннаставне активности, одељењско старешинство, саветодавни педагошки рад, менторски рад и друго;
- комуникационе компетенције значајне за педагошко-стручно усавршавање, систематизовање, обликовање и презентовање својих педагошких и стручних сазнања, искуства, истраживања и схватања;
- комуникационе компетенције значајне за различите видове програмирања, координирања, организовања, дијаг-

ностификовања, вредновања, истраживања, иновирања и усавршавања васпитно-образовног рада“ (Јовановић, 2007: 61–70).

Чињеница да од комуникативних компетенција учитеља/наставника умногоме зависи успех наставе обавезује све учеснике наставног процеса да оспособе појединца за успешну и ефикасну комуникацију и правилну примену културолошких образаца и кодова, што представља основни елемент учења у друштвеном животу (Војовић, 2013). Да би успоставили комуникацију, било на матерњем или на страном језику, учитељима су неопходна и социолошка и културолошка знања како би разумели и на примерен начин користили усвојене језичке норме. Зато термин *комуникативна компетенција*, (Хајмс према: Војовић, 2013: 9), обухвата не само знање језика већ и способност да се то знање операционализује у комуникацији са другим људима у различитом окружењу и ситуацијама. Он, као зачетник термина *комуникативна компетенција*, предлаже теорију језичке делатности, односно употребе језика (Војовић, 2013). Што значи да је знање појединца о језику без његове функционалности, односно практичне примене у комуникацији недовољно вредно, посебно када је о учитељском позиву реч.

Наравно, комуникативна компетентност појединца ослања се на његову *језичку компетенцију*, која подразумева „способност да се произведу граматички исправне реченице“, односно да се „правилно употребљавају гласови, речи и граматика, како су дефинисале Canale и Swainova, односно Savignonova“ (Војовић, 2013: 23). Дакле, комуникативна језичка компетентност комбинује језичку способност и језичку делатност, која се испољава кроз комуникацију у одговарајућој контекстуализованој комуникативној језичкој употреби.

Комплексност комуникативне језичке способности појединца, али и њену вредност и

значај за успешан рад будућих учитеља, васпитача и наставника најбоље потврђује Бахманов модел, који подразумева да „структуре знања, односно знање о свету, и језичка компетенција, односно знање језика, конвергирају у стратегијској компетенцији која доприноси томе шта ће бити и на који начин изговорено, а повезана је са ситуационим контекстом“ (Војовић, 2013: 25).

Вредности стечених знања из области језика и књижевности (како матерњег, тако и страног), као и комуникативности кандидата који се опредељују за учитељски позив значајна пажња посвећивала се и у прошлости, како код нас, тако и у свету, што сазнајемо анализом досадашњих програма за образовање учитеља (Radović, Maričić, 2013).

Методолошки приступ

Вербална комуникација у настави одувек је била предмет научног интересовања многих (Jovanović, 2009; Ševkušić, 1991; 1992; Bratanić, 1990; Marentić-Požarnik, 1978; Measel & Mood, 1972). Подаци истраживања показују да постоји несклад између стања у пракси и теоријски постављених циљева и задатака васпитно-образовног рада. Квалитетом комуникације у настави нису задовољни ни ученици ни наставници. Комуникација у основној школи је непродуктивна, углавном једносмерна – од наставника ка ученику, недостаје интеракција (Havelka, 2000), али и емоције. Резултат тога су оскудан речник и ученика и наставника, отуђење, недостатак самопоуздања код ученика. Насупрот томе стоји доминантност наставника, наиме, он мисли да чини праву ствар ако је говорно активан, а ученици притом „пажљиво“ читају, прате, слушају, што је узрок многих проблема у учењу.

Позитивна искуства европских земаља, када је о иницијалном образовању учитеља реч (Maričić, Starijaš, 2011), као и потреба за унапређивањем наставе и усаглашавањем про-

грама код нас предмет су разматрања многих (Zlatković, Petrović, 2011; Kundačina, Marinković, 2012). Подстакнути значајем квалитетног образовања учитеља за наставни рад, тимови истраживача на педагошким/учитељским факултетима у Србији, осим Учитељског факултета у Лепосавићу, радили су на унапређењу програма (прецизнијем дефинисању компетенција, усаглашавању обавезних и иновирању програма већим бројем изборних предмета, уједначавању вредновања преко ЕСП бодова) у оквиру Темпус пројекта „Хармонизација и модернизација курикулума у основном образовању учитеља“ (Harmonization and Modernization of the Curriculum for Primary Teacher Education), реализованог у периоду од 2011. до 2014. године.

Потреба да се у иницијално образовање наставника укључе дисциплине у којима би акценат био на развијању потенцијала језичке и комуникативне компетентности, као важног предуслова наставничког успешног методичког моделовања у разреду, стално се истиче (Kovačević, 2016; Jovanović, 2009; Vjekić, Zlatić, 2006). Дакле, они који образују будуће учитеље треба да буду свесни да информационе и комуникационе технологије имају бројне примене и све већу вредност у: организацији наставног рада, креирању и архивирању планова, праћењу напретка у оквиру рефлексивне праксе, комуникацији и размени идеја међу колегама (*European Profile for Language Teacher Education*, 2004), те им треба посветити посебно место у програмима.

Полазећи од тога, *основни циљ овој истраживања* биће компаративна анализа програма иницијалног образовања учитеља на педагошким/учитељским факултетима у Србији ради сагледавања заступљености предмета који, претпостављамо на основу назива, предвиђеним садржајима пружају могућност развијања и усавршавања језичких и комуникативних компетенција студената на српском и енглеском језику.

Специфични задаци истраживања су:

- Утврђивање заступљености обавезних и изборних предмета који садржајима обезбеђују стицање и развијање језичких и комуникативних компетенција студената на српском језику с обзиром на број часова и број кредита;
- Утврђивање заступљености обавезних и изборних предмета који садржајима обезбеђују стицање и развијање језичких и комуникативних компетенција студената на страном језику, пре свега енглеском, с обзиром на број часова и број кредита;
- Утврђивање заступљености обавезних и изборних предмета који садржајима обезбеђују стицање компетенција студената које се тичу метода и техника педагошког комуницирања с обзиром на број часова и број кредита.

У раду је коришћена метода компаративне анализе поменутих програма по следећим критеријумима:

- по броју обавезних и изборних предмета за које се на основу назива претпоставља да се директно или индиректно тичу наставе српског језика и књижевност;
- по броју обавезних и изборних предмета за које се на основу назива претпоставља да се тичу наставе страног језика, пре свега енглеског;
- по броју предмета који се директно, на основу назива претпоставља се, односе на технике и вештине комуницирања у настави и
- по вредности предмета која је изражена ЕСП бодовима.

С обзиром на то да је комуникација шири појам те обухвата вербалну и невербалну комуникацију, која се остварује различитим путем (реч, слика, звук, покрет, сцена...), анализом су обухваћени и предмети за које се на основу на-

зива закључује да се тичу драмске, позоришне и сценске уметности, као и умећа лепог писања и вештине доброг говорења.

Анализа програма по појединим критеријумима је квантитативна, док су неки критеријуми исказани квалитативно, указивањем на уочене сличности и разлике.

Анализа и интерпретација резултата

Иновирање програма за иницијално образовање учитеља у Србији у оквиру поменутог пројекта обезбедило је мноштво изборних предмета, прилику за примену иновативних модела рада и наставних стратегија које подразумевају веће учешће студената у реализацији садржаја и чешћу говорну активност (што би се могло детаљније утврдити анализом силабуса у наставку анализираних предмета у оквиру неког будућег истраживања), чиме је дата прилика за бољу педагошку комуникацију ради ефикаснијег усвајања знања и развијања језичких компетенција студената.

Полазећи од општег циља, а у складу са специфичним задацима, формирали смо три групе предмета, чији садржаји, претпостављамо на основу назива, директно или индиректно доприносе развијању и усавршавању ових компетенција, и то:

- предмети који се односе на српски језик и књижевност (Табела 2);
- предмети који се односе на енглески језик и књижевност (Табела 3) и
- предмети који се тичу техника и метода комуницирања у настави (Табела 4).

Унапређење квалитета програма акредитованих 2008. године акредитацијом из 2014. најбоље се може уочити поређењем акредитованих програма осталих факултета са програмом факултета у Лепосавићу, који је сличан програмима на свим факултетима реализованим пре акредитације. У наставку је Табела 1, која даје јаснију слику о томе.

Табела 1. Прејлед њредметиа који се њичу језика и књижевности, као и њехника и методиа комуницирања на њедајошким/учијњлјским факултетима у Срдији.

Факултет	Педагошки факултет у Врању ¹	Педагошки факултет у Јагодини ²	Учијњлјски факултет у Београду ³	Педагошки факултет у Сомбору ⁴	Педагошки факултет у Ужицу ⁵	Учијњлјски факултет у Лепосавићу ⁶
I година студија						
обавезни	Српски језик (2+2, 2+2) 9 ЕСПБ Српани језик (1+3, 1+3) 6 ЕСПБ	Српски језик 1 (4+2, /) 6 ЕСПБ Српани језик (/ , 2+2) 4 ЕСПБ Основе комуникологије ⁷ (/ , 2+1) 3 ЕСПБ	Српани језик 1 ⁸ 6 ЕСПБ Српски језик 1 6 ЕСПБ	Српски језик 1, (2+3, /) 5 ЕСПБ Српски језик 2, (/ , 2+2) 4 ЕСПБ Српани језик 1, (/ , 2+1) 3 ЕСПБ	Српски језик (2+2, 2+2) 8 ЕСПБ Српани језик 1, (0+2,0+2) 3 ЕСПБ	Српски језик 1, (2+2,/) 4 ЕСПБ Српски језик 2, (2+2,/) 4 ЕСПБ Српани језик 1, (1+3, /) 4 ЕСПБ Српани језик 2, (/ , 1+3) 4 ЕСПБ
изборни	1. / 2. / 3. Диференцијална граматика 4. Превођење српучних њекстова, Техника лепог писања 2+0 3 ЕСПБ (студент бира 2 предмета)	1. Српани језик – њочетни (Почетни енглески), Говорне вештине и комуникација 2. Интеракција и комуникација у васпитном раду 2+1 5 ЕСПБ	1. / 2. / 3. Правопис и књижевнојезичка норма, Увод у теорију и праксу позоришне уметности 3 ЕСПБ	1. Савремени енглески језик 1 2+2 6 ЕСПБ	1. / 2. Сценска уметност (1. семестар), Масовне комуникације (1. семестар), Лепо писање (2. семестар) 3 ЕСПБ (студент бира 2 предмета)	1. / 2. /
II година студија						
обавезни	Књижевност (2+2, 2+2) 8 ЕСПБ	Српски језик 2 (/ , 2+2) 4 ЕСПБ Српани језик српуче (2+1, /) 3 ЕСПБ Увод у проучавање књижевности (2+2, /) 4 ЕСПБ Књижевност за децу (/ , 4+2) 5 ЕСПБ	Српски језик 2 3 ЕСПБ Српани језик 2 3 ЕСПБ Увод у тумачење књижевности 6 ЕСПБ Драма и покрет 3 ЕСПБ	Основи теорије књижевности (2+1, /) 3 ЕСПБ Српани језик 2 (2+1, /) 3 ЕСПБ	Култура изражавања (1+2, /) 3 ЕСПБ Књижевност (2+2, 2+2) 8 ЕСПБ	Књижевност (/ , 4+3) 7 ЕСПБ
изборни	5. Облици изражавања и стилистика 6. Сценска уметност 2+0 3 ЕСПБ (студент бира 2 предмета)	3. <i>Рейторика</i> , Српани језик – <i>средњи</i> , 4. / 2+1 5 ЕСПБ	4. Казивање уметничког текста 5. Педагошка комуникација у школи 6. Облици писменог и усменог изражавања, Увод у позоришну уметност 3 ЕСПБ	2. <i>Савремени енглески језик 2</i> 2, <i>Стилистика</i> 3. Увод у позоришну уметност, <i>Савремени енглески језик 3</i> 4. Култура говора са реториком, <i>Савремени енглески језик 4</i> , Медијска култура 2+2 6 ЕСПБ	3. Облици изражавања и стилистика (4. семестар), Филмска и ТВ култура (3. семестар) 4. / 3 ЕСПБ	3. Филмска и ТВ култура <i>Енглески језик 3</i> (2+1, /), 4. / 5. / (студент бира 2 предмета) 3 ЕСПБ

¹ http://www.pfvf.ni.ac.rs/dokumenti/tekstovi/7_6_OAS_ZA_OBRADOVANJE_UCITELJA_2015.pdf

² http://www.pcfja.kg.ac.rs/preuzimanje/Studijски%20programи/OAS_U/Tabelarnи_prikaz_OAS_U_2016-2017.pdf

³ <http://www.uf.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2011/04/Stuiјски-program-za-obrazovanje-ucitelja.pdf>

⁴ <http://www.pcf.uns.ac.rs/index.php/2015-03-31-06-44-10/studijски-programи/18-osnovne-studije/26-diplomirани-ucitelj>

⁵ [http://www.ucfu.kg.ac.rs/files/Studije/Osnovne/Ucitelj/Studijски%20program%20\(Ucitelj\)/Informator_Ucitelj_2015_.pdf](http://www.ucfu.kg.ac.rs/files/Studije/Osnovne/Ucitelj/Studijски%20program%20(Ucitelj)/Informator_Ucitelj_2015_.pdf)

⁶ <http://uf-pz.net/studije/osnovne-akademske-studije/razredna-nastava/>

⁷ Болдирани предмети већ у називу указују да се баве проблемима и техникама комуникације.

⁸ Подаци о броју часова нису били доступни на сајту факултета.

III година студија						
обавезни	Књижевност за децу (2+2, 2+2) 6 ЕСПБ Методика наставе српског језика и књиж. (2+2, 2+2) 5 ЕСПБ	Методика наставе српског језика и књижевности 1 (2+1, 2+1) 5 ЕСПБ	Књижевност за децу и младе 6 ЕСПБ Српска национална култура у европском контексту 3 ЕСПБ Методика наставе српског језика и књижевности 1 6 ЕСПБ	Књижевност за децу (2+1, /) 3 ЕСПБ Методика наставе српског језика и књижевности 1 (3+3, /) 6 ЕСПБ Методика наставе српског језика и књижевности 2 (/ , 1+2) 3 ЕСПБ	Књижевност за децу (2+1, 2+1) 4 ЕСПБ Методика наставе српског језика и књижевности 1 (2+1, 1+1) 4 ЕСПБ	Књижевност за децу (4+2, /) 5 ЕСПБ Методика наставе српског језика и књижевности 1 (/ , 4+3) 6 ЕСПБ
изборни	9. Усмена књижевност и народна традиција 10. / 11. Драматизација књижевног текста за децу 12. Лектира у разредној настави, Методике комуникације 2+0 3 ЕСПБ (бира 2 предмета)	4. <i>Интегрисане језичке вештине 1</i> (Енглески језик – ниво В2) 5. <i>Интегрисане језичке вештине 2</i> (Енглески језик – ниво С1) 6. <i>Увод у методичку наставу енглеског језика</i> , Функционални стилови српског језика 2+1 5 ЕСПБ	7. Појам и одређење ауторске бајке, Форме учтивости у српском језику, Синтакса просте реченице – методички аспект 8. Луткарска уметност – методички аспект, Основи сценске уметности 3 ЕСПБ	5. <i>Савремени енглески језик 5</i> 6. <i>Савремени енглески језик 6</i> , Стратегије наставе почетног читања и писања, Усмена књижевност 2+2 6 ЕСПБ	5. <i>Енглески језик 2</i> (5. и 6. семестар), 6 ЕСПБ 6. Реторика (5. семестар) 3 ЕСПБ	6. Сценска уметност 7. Методика наставе почетног читања и писања, Облици изражавања 8. / (3+1, /) 4 ЕСПБ
IV година студија						
обавезни	Методички практикум српског језика и књижевности (1+3, 1+3) 5 ЕСПБ	Методички практикум српског језика и књижевности (1+2, 1+2) 7 ЕСПБ	Методика наставе српског језика и књижевности 2 8 ЕСПБ	/	Методика наставе српског језика и књижевности 2 (1+2, 1+3) 5 ЕСПБ Психологија комуникације (1+1, /) 2 ЕСПБ	Методика наставе српског језика и књижевности 2 (/ , 1+6) 5 ЕСПБ
изборни	13. Реторика 14. Стратегије и методе наставе почетног читања и писања 15. Уређивање школских новина 16. Настава граматике у основној школи 2+0 3 ЕСПБ (бира 2 предмета)	7. Књижевни жанр у настави, <i>Методика енглеског језика на млађем узрасту</i> 8. Настава граматике у основној школи, <i>Методички практикум енглеског језика</i> 9. Језичке игре у говорном развоју, <i>Креативне активности у настави енглеског језика на млађем узрасту</i> 2+1 5 ЕСПБ	9. Теорија књижевности у разредној настави, Методика дикције и реторике, Основе реторике – методички аспект, Стваралачке активности у настави српског језика и књижевности, Буквари и настава почетног читања и писања, Млади јунак у савременом роману за децу – методички аспект, Сценска уметност – методички аспект 3 ЕСПБ	7. <i>Увод у децу књижевности на енглеском језику</i> 8. <i>Англоамеричка књижевност за децу</i> 9. <i>Стваралачка настава српског језика и књижевности</i> , <i>Методика наставе енглеског језика</i> 2+2 6 ЕСПБ	7. / 8. /	9. Реторика (/ , 2+2) 10. / 3 ЕСПБ

Полазећи од општег циља, али и постављених специфичних задатака истраживања, компаративном анализом програма примећена је уједначеност у заступљености када је реч о обавезним предметима који се односе на српски језик и књижевност (Табела 2). Број ових предмета креће се (на нивоу програма) у распону од пет у Врању, до једанаест у Ужицу. Када је реч о броју часова, углавном су заступљени са подједнаким бројем часова предавања и вежби на факултетима (тамо где је број часова био доступан). С обзиром на то да се језик најбоље усваја при непосредној комуникацији, када добија своју функционалност, часови вежби су посебна прилика за индивидуално ангажовање студената, као и групне дискусије на задату тему, те је оправдано повећање броја часова вежби на завршним годинама студија, што је у складу и са типом предмета имајући у виду да су на трећој и четвртој години заступљени научно-стручни и стручно-апликативни предмети.

Када је о изборним предметима реч и могућностима да студент у складу са својим афинитетима креира студије и за ову прилику усаврши језичке и комуникационе компетенције, ситуација је потпуно другачија. Највећи број изборних предмета који, на основу назива претпостављамо, садржајима директно или индиректно доприносе стицању језичких и комуникационих компетенција на српском језику заступљен

је у програму Учитељског факултета у Београду – седамнаест, нешто мање у Врању – једанаест, а најмање у Сомбору – шест и Лепосавићу – пет. Подсећамо да факултет у Лепосавићу није био укључен у пројекат, па је то одраз пређашњег стања и на осталим факултетима. Међутим, недовољна је заступљеност изборних предмета на факултету у Сомбору и Јагодини, када је о српском језику реч. Иако је број часова предавања и вежби, као и њихов однос, код изборних предмета углавном на свим факултетима неуједначен, без обзира на тип предмета у изборном блоку, ипак се и то може препознати као прилика да студенти усаврше своје језичке и комуникационе вештине с обзиром на то да су мање групе, а и сами према афинитетима бирају предмете, па је мотивација за рад, претпостављамо, већа.

Када се зброје обавезни и изборни предмети у оквиру студијског програма, највећи број предмета који се односе на садржаје српског језика и књижевности заступљен је на факултету у Београду – двадесет пет, нешто мање у Ужицу – деветнаест и Врању – шеснаест, а најмање у Сомбору – четрнаест, Јагодини – дванаест и Лепосавићу – једанаест. Уколико упоредимо тренутно стање са структуром претходно акредитованих програма, приметно је да се усаглашавањем донекле побољшао профил већине факултета (Zlatković, Petrović, 2011) у корист веће заступљености предмета који се тичу српског језика

Табела 2. Број обавезних и изборних предмета који се тичу српског језика и књижевности по годинама студија.

факултет	Педагошки факултет у Врању		Педагошки факултет у Јагодини		Учитељски факултет у Београду		Педагошки факултет у Сомбору		Педагошки факултет у Ужицу		Учитељски факултет у Лепосавићу	
	О	И	О	И	О	И	О	И	О	И	О	И
I година	1	2	1	1	1	2	2	/	1	2	2	/
II година	1	2	3	1	3	3	3	4	2	1	1	1
III година	2	3	1	1	3	5	3	2	2	1	2	3
IV година	1	4	1	3	1	7	/	/	6	4	1	1
укупно	5+11=16		6+6=12		8+17=25		8+6=14		11+8=19		6+5=11	

О – обавезни, И – изборни

и књижевности, као и вештина и уметности које почивају на њима, мада још увек недовољно на појединим факултетима.

Када је реч о броју кредита, приметна је уједначеност код обавезних и велика неуједначеност код изборних предмета. Разлике се крећу од 3 ЕСП бода, са колико су изборни предмети вредновани у Врању, Београду и Ужицу, до 5, односно 6 ЕСП бодова, колику вредност имају у програмима у Јагодини и Сомбору. Приметно је да су изборни предмети на овим двама факултетима заступљени и са већим бројем часова, па је овакво вредновање донекле оправдано.

У складу са постављеним специфичним циљем занимљиво је било истражити и заступљеност предмета који се тичу енглеског језика, као првог страног језика који има вишеструку примену у образовном систему данас, те се његово познавање подразумева када је реч о информационо-технолошкој писмености и истраживању и проучавању стручне литературе (Табела 3).

Анализа показује да се заступљеност обавезних предмета креће у распону од један, колико је у Врању и Ужицу, до два у Јагодини, Београду, Сомбору и Лепосавићу, док је заступљеност изборних предмета прилично неуједначена. Док је у програму у Врању, Ужицу и Лепосавићу заступљен по један изборни предмет, у програмима осталих факултета, осим Београда, који

у понуди нема изборне предмете који се тичу страног језика, много је већи, па је тако у Јагодини осам изборних предмета, од којих се шест искључиво односи на енглески језик, док је у Сомбору чак петнаест, од којих се једанаест бави проучавањем садржаја енглеског језика, чак и методиком наставе енглеског језика. Број часова предавања и вежби је неуједначен, те је тако на неким факултетима предност дата часовима предавања, а негде су доминантни часови вежби, који подразумевају непосредну говорну активност студената.

Осим *Сџраној језика* и *Сџраној језика сџруке*, као обавезних предмета, студенти Педагошког факултета у Јагодини који имају афинитете према енглеском језику могу да изучавају ове садржаје и у оквиру изборних предмета: *Сџрани језик – средњи*, *Инџиџрисане језичке вешџине 1 (Енџлески језик – ниво В2)*, *Инџиџрисане језичке вешџине 2 (Енџлески језик – ниво С1)*, *Увод у методџку настџаве енџлеској језика*, *Метџодџка енџлеској језика на млађем узрасџу*, *Метџодџчки џпрактикум енџлеској језика* и *Креџтивне актџивностџи у настџави енџлеској језика на млађем узрасџу*. Очигледно је да би вертикална повезаност, обезбеђена избором помнутих предмета, значајно побољшала језичку и комуникативну компетентност студената на енглеском језику, али и компетентност за стицање знања која се тичу информационо-технолошких технологија, успешног истраживања проблема наставе

Табела 3. Број обавезних и изборних предмета који се тичу енглеског језика и књижевности.

факултет	Педагошки факултет у Врању		Педагошки факултет у Јагодини		Учитељски факултет у Београду		Педагошки факултет у Сомбору		Педагошки факултет у Ужицу		Учитељски факултет у Лепосавићу	
	О	И	О	И	О	И	О	И	О	И	О	И
I година	1	1	1	1	1	/	1	4	1	/	2	/
II година	/	/	1	1	1	/	1	3	/	/	/	1
III година	/	/	/	3	/	/	/	2	/	1	/	/
IV година	/	/	/	3	/	/	/	4	/	/	/	/
укупно	1+1=2		2+8=10		2+0=2		2+13=15		1+1=2		2+1=3	

и примену научног у пракси, када је реч о коришћењу постојеће литературе која је претежно на енглеском језику.

У програму Педагошког факултета у Сомбору заступљеност изборних предмета који се тичу енглеског језика је још већа и обухвата: *Савремени енглески језик 1, Савремени енглески језик 2, Савремени енглески језик 3, Савремени енглески језик 4, Савремени енглески језик 5, Савремени енглески језик 6, Увод у дечју књижевност на енглеском језику, Англоамеричку књижевност за децу и Методику наставе енглеског језика*. Пратећи вертикалну повезаност, студенти овог факултета такође имају могућност да успешно овладају усменом и писаном комуникацијом на енглеском језику, али и знањима о дечјој књижевности, да упознају англоамеричку књижевност и усвоје стратегије учења овог страног језика, што ће им свакако бити драгоцено у будућем раду.

Што се броја кредита тиче, приметна је неуједначеност код обавезних предмета, која се креће од 3 бода, са колико су вредновани у Ужицу и Сомбору, преко 4 ЕСП бода у Јагодини и Лепосавићу, до 6 ЕСП бодова у Врању и Београду. Код изборних предмета ситуација је обрнута: највише су вредновани у Јагодини и Сомбору са по 5, односно 6 ЕСП бодова, а само са 3 ЕСП бода у програмима осталих факултета. Ту се огледају значајне могућности да студенти поменутих двају факултета, са највећим бројем из-

борних предмета који се односе на енглески као страни језик, стекну далеко већу компетентност не само када је реч о коришћењу научних извора на енглеском језику већ и поучавању и учењу других.

У анализираним програмима закључује се да су најмање заступљени они предмети чији се садржаји, на основу назива предмета, директно тичу педагошке комуникације у настави. Тако у програму факултета у Лепосавићу и Сомбору нема ниједног предмета, а нису довољно заступљени ни у програмима факултета у Врању и Београду. Нешто је боља ситуација у програму факултета у Јагодини који има два предмета из ове области (један обавезни и један изборни) и Ужицу, где су три предмета (један обавезни и два изборна) (Табела 4).

Када је реч о броју кредита, обавезни предмети су вредновани са 3 ЕСП бода у Јагодини, односно 2 у Ужицу, а код изборних предмета вредновани су са 3 ЕСП бода у програму факултета у Врању, Београду и Ужицу, а у Јагодини са 5 ЕСП бодова.

С обзиром на бројне конфликтне ситуације и присутно, најпре вербално, а потом и физичко насиље у школама, свакако би већи број предмета који се тичу педагошке комуникације значајно допринео стицању компетенција будућих учитеља за позитивно поступање са васпитаницима, креирање подстицајног миљеа, како у смислу по-

Табела 4. Број обавезних и изборних предмета који се тичу техника и метода комуницирања у настави.

факултет	Педагошки факултет у Врању		Педагошки факултет у Јагодини		Учитељски факултет у Београду		Педагошки факултет у Сомбору		Педагошки факултет у Ужицу		Учитељски факултет у Лепосавићу	
	О	И	О	И	О	И	О	И	О	И	О	И
I година	/	/	1	1	/	/	/	/	/	1	/	/
II година	/	/	/	/	/	1	/	/	/	1	/	/
III година	/	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
IV година	/	/	/	/	/	/	/	/	1	/	/	/
укупно	0+1=1		1+1=2		0+1=1		0+0=0		1+2=3		0+0=0	

нашања, тако и у смислу ненасилне комуникације у школи, али и ширем окружењу.

Компаративном анализом наведених студијских програма на појединим факултетима утврђена је недовољна заступљеност предмета који се тичу српског као матерњег и службеног језика у Републици Србији. Отуда је неопходно већу пажњу посветити овим предметима, који би садржајима значајно допринели очувању српског језика, а језички и комуникационо компетентан учитељ, као „ватрени заљубљеник у своје дело“, како је истицао Чехов (према: Milatović, 1998: 11), преносио би љубав према српском језику будућим генерацијама и тако радио на очувању културног идентитета српског народа. Истовремено, компетенције на страном језику биле би му драгоцену помоћ у смислу перманентног праћења стручне литературе, која је већим делом данас на страном језику, док би развијене вештине комуницирања допринеле стварању позитивне климе у одељењу и спречавању конфликта, што би обезбедило подстицајно окружење за укупни развој, васпитање и образовање најмлађих.

Закључак

Многоструке улоге које учитељ данас има, али и бројни проблеми који се тичу комуникације у школи, а и шире, намећу потребу за развијањем језичких и комуникативних компетенција, добрим познавањем законитости матерњег и страног језика, као и успешном применом језика у процесу преношења знања и васпитања личности ученика. Имајући у виду значај језичких и комуникативних компетенција будућих учитеља на српском и енглеском као страном језику за успех у васпитно-образовном раду и даљем усавршавању, анализирали смо акредитоване програме педагошких/учитељских факултета у Србији, чија је реализација у току. Циљ је био, за ову прилику само на основу назива предмета и вредновања бројем кредита, сагледа-

ти њихову заступљеност и важност уз претпоставку да присуство у програму и већи број кредита упућују на обавезу да се развијају и усавршавају поменуте компетенције. Истраживањем смо утврдили да:

- Заступљеност обавезних и изборних предмета који се тичу *српског језика и књижевности* се повећава са годинама студија, осим на Педагошком факултету у Сомбору, који из ове групе предмета нема ниједан на четвртој години. У зависности од фонда часова, и број ЕСП бодова се повећава. Предмети који се тичу српског језика и књижевности свакако треба да буду доминантни у програму факултета овог профила, јер припремају кадар који ће на српском, за већину студената матерњем али и службеном језику у Републици Србији, изводити наставу. Да је добро познавање матерњег језика значајно за успешан васпитно-образовни рад будућег учитеља, показују и анализе програма у многим земљама у окружењу, а и шире, који на прво место при пријему кандидата истичу успех из матерњег језика и квалитет усменог и писменог изражавања (Radović, Starijaš, 2013).
- Када је реч о заступљености предмета који се односе на *енглески* као страни језик али и друге стране језике, број обавезних се смањује са годинама студија. Посебно је ситуација алармантна у програмима факултета у Врању, Београду и Лепосавићу, где на трећој и четвртој години студија студенти немају прилику да усавршавају компетенције које су до тад стекли. Нису у могућности да проширују знања и практично примењују научено истражујући ширу стручну литературу на овом језику. Имајући у виду потребу за перманентним образовањем

учитеља који после основних студија усавршавање наставља на мастер студијама, свакако је недопустиво начинити прекид када је о језичким компетенцијама на страном језику реч. Заступљеност изборних предмета код већине факултета је уједначена (један или ниједан) и недовољна, осим на факултетима у Јагодини и Сомбору, где су препознали потребу за успешним овладавањем не само језиком него и садржајима енглеске књижевности и методике.

- Ситуација је посебно алармантна када је о вештинама комуницирања у настави реч. Један или ниједан предмет који се бави техникама и вештинама комуницирања у настави у анализираним програмима обавезује све факултете да при следећој акредитацији поведу више рачуна о овоме како би будући учитељи били, претпостављамо, оспособљени за успостављање успешне комуникације, а тиме и позитивне климе у одељењу. У супротном, оспособљавање у овом важном сегменту наставе биће препуштено самопроцени учитеља, а недовољна, некавалитетна и нетактична педагошка комуникација и даље ће бити узрок честих сукоба и неспоразума између ученика и учитеља/наставника.

Језичке и комуникационе компетенције по својој природи требало би да буду интегративни део највећег броја компетенција савременог човека. Зато је развијање ових компетенција и рад на њима један од приоритетних задатака савремене школе, наставе језика и књижевности, али и иницијалног образовања будућих учитеља и свих оних који се баве васпитањем других. Јер, што је ниво учитељеве језичке компетенције виши, то ће његово подучавање бити креативније и ефективније. Развијене језичке компетенције појединца, позивајући се на *Зажег-*

нички европски оквир, не само да олакшавају мобилност већ указују на кључне области у којима се огледају врлине и слабости. Вредност високог нивоа језичке и културне компетенције јесте да омогући учитељима да достигну виши ниво поуздања у својим комуникационим вештинама на циљном језику... Зато је веома важно лингвистичким компетенцијама прикључити комуникативне језичке компетенције (*European Profile for Language Teacher Education*, 2004).

Речитост је одувек била вештина мишљења. У основи речитости лежи способност мишљења, јер говор лишен мишљења наилази на неразумевање, немотивисаност, спутава развој. Насупрот томе, језгровит и изражајан говор подстиче мишљење: речи усмеравају пажњу, језик својом мелодијом негује и емоционално богати личност. Мисли одређују речи, а речима се изговарају мисли, зато је, осим познавања дидактичких стратегија и методичких поступака, веома важно у оквиру иницијалног образовања учитеља значајну пажњу посветити садржајима језика и књижевности, како матерњег, тако и страног, али и методама и стратегијама вербалне и невербалне педагошке комуникације које су основ развоја прогресивног друштва.

С обзиром на комплексност ученог проблема, овом приликом одлучили смо се за анализу програма из угла заступљености наставних предмета на основу назива и бодовног вредновања. Ради добијања објективнијих показатеља, када је о развоју језичких и комуникативних компетенција студената реч, будућа истраживања могла би се усмерити на анализу силабуса поменутих предмета, што би нам пружило драгоцене податке о планираним садржајима, очекиваним исходима, коришћеним методама и начинима непосредног вредновања језичке и говорне компетентности и отворило могућности за веће језичко и говорно ангажовање студената – будућих учитеља макар у оквиру наставе ових предмета.

Литература

- *Bangemann Report* (1994). Retrieved Septembre 25, 2017. from: <http://www2.echo.lu/eudocs/en/report.html>
- Bjekić, D., Zlatić, L. (2006). Komunikacione kompetencije nastavnika tehnike. U: *Tehničko (tehnoško) obrazovanje u Srbiji* (471–478). Čačak: Tehnički fakultet. Posećeno 26. 9. 2017. na: http://www.ftn.kg.ac.rs/konferencije/tos/PDF/1_2_Brkovic.pdf.
- Bojović, D. M. (2013). *Značaj i razvoj komunikativne jezičke sposobnosti studenata u učenju engleskog jezika kao jezika struke* (doktorska disertacija). Beograd: Filološki fakultet. Posećeno 7. 5. 2018. na: <http://doiserbia.nb.rs/phd/fulltext/BG20131102BOJOVIC.pdf>.
- Bratanić, M. (1990). *Mikropedagogija – interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Buchberger, F., Campos, B. P., Kallos, S. & Stephenson, J. (Eds.) (2000). *Green Paper on Teacher Education in Europe – High Quality Teacher Education for High Quality Education and Training*. Retrived Septembre 25, 2017. from: <http://www.cep.edu.rs/sites/default/files/greenpaper.pdf>.
- *Education and Training*, 2010. Retrived Septembre 23, 2017.
- European Commission (2010). *Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications*. Retrieved Septembre 12, 2017. from: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/strategic-framework/doc/teacher-competences_en.pdf
- Eurydice (2006). *Quality assurance in teacher education in Europe*.
- Havelka, N. (2000). *Učenik i nastavnik u obrazovnom procesu*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Jaspers, K. (1987). *Filozofska autobiografija*. Novi Sad: Bratstvo i jedinstvo.
- Jovanović, B. (2007). Metodološko-teorijske determinante razvijanja komunikacionih kompetencija nastavnika i učenika. U: Jovanović, B. (ur.). *Razvijanje komunikacionih kompetencija nastavnika i učenika* (61–70). Jagodina – Kragujevac: Pedagoški fakultet – Filološko-umetnički fakultet.
- Jovanović, M. (2009). *O postojećoj komunikaciji u nastavi i o neophodnim promenama*. Posećeno 23. 9. 2017. na: <http://www.pedagog.rs/wp-content/uploads/2009/06/o-postojecoj-komunikaciji-u-nastavi.pdf>.
- Kelly, M., Grenfell, M., Allan, R. & Kriza, C. (2004). *European Profile for Language Teacher Education – A Frame of Reference. A Report to the European Commission Directorate General for Education and Culture*. Retrived May 7, 2018. from: www.lang.soton.ac.uk/profile/report/MainReport.rtf.
- Kevereski, Lj., Starc, J. (2011). *Psihologija na komunikacija*. Bitola: Kiro Dandarо.
- *Key competencies for Lifelong Learning: A European Reference Framework* (2006). Retrived September 29, 2017. from: <https://www.erasmusplus.org.uk/file/272/download>.
- Kovačević, B. (2016). Učenici o kvalitetu komunikacije u nastavi. *Učenje i nastava*. 2, 223–238.
- Kundačina, M., Marinković, S. (2012). Samoprocene i procene kompetencija razredne nastave. *Nastava i vaspitanje*. (3), 447–462.
- Marentić-Požarnik, B. (1978). Kvalitet interakcije nastavnika – učenici kao značajan faktor efikasnosti nastave. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*. 11, 117–127.
- Maričić, S., Starijaš, J. (2011). Inicijalno obrazovanje učitelja u evropskim zemljama. *Nastava i vaspitanje*. 3, 461–471.

- Measel, W., Mood, W. (1972). Teacher verbal behavior and teacher and pupil thinking in elementary school. *Journal of Educational Research*. 66 (3), 99–102.
- Milatović, V. (1998). Metodika nastave početnog čitanja i pisanja. Beograd: IP Nauka.
- Nikolić, R. (2004). Mogućnosti savremene škole u razvijanju komunikacionih sposobnosti učenika. U: *Komunikacija i mediji u savremenoj nastavi* (191–199). Jagodina: Učiteljski fakultet, Institut za pedagoška istraživanja u Beogradu.
- Radović, V., Maričić, S. (2013). Obrazovanje učitelja u Srbiji – istorijska i komparativna perspektiva. *Inovacije u nastavi*. (4), 58–78.
- Stojanović, B. (2011). Književna umetnost i kompetencije budućeg učitelja. *Godišnjak srpske akademije obrazovanja za 2010* (611–624). Beograd: Srpska akademija obrazovanja.
- Stojanović, B. (2012). Razvoj emocionalnih i estetskih kompetencija učenika kroz umetnost reči. *Pedagogija*. (1), 113–126.
- Stojanović, B. (2014). Komunikacione kompetencije učenika i socijalno okruženje. U: Starc, J. (ur.). *Izzivi globalizacije in društveno-ekonomsko okolje EU* (428–436). Novo Mesto: Visoka šola za upravljanje in poslovanje.
- Ševkušić-Mandić, S. G. (1991). Oblici verbalne komunikacije između učitelja i učenika. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*. 23, 232–262.
- Ševkušić-Mandić, S. G. (1992). Stil ponašanja učitelja i socijalno-emocionalna klima u odeljenju. *Nastava i vaspitanje*. 41 (3) 290–302.
- Zlatković, B., Petrović, D. (2011). Inicijalno obrazovanje učitelja u Srbiji: analiza kompatibilnosti planova i programa učiteljskih fakulteta. *Nastava i vaspitanje*. 4, 651–663.

Izvori

- Posećeno 30. 9. 2017. na: http://www.pfvr.ni.ac.rs/dokumenti/tekstovi/7_6_OAS_ZA_OBRAZOVANJE_UCITELJA_2015.pdf.
- Posećeno 1. 10. 2017. na: http://www.pefja.kg.ac.rs/preuzimanje/Studijski%20programi/OAS_U/Tabelarni_prikaz_OAS_U_2016-2017.pdf.
- Posećeno 30. 9. 2017. na: <http://www.uf.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2011/04/Stuijski-program-za-obrazovanje-ucitelja.pdf>.
- Posećeno 1. 10. 2017. na: <http://www.pef.uns.ac.rs/index.php/2015-03-31-06-44-10/studijski-programi/18-osnovne-studije/26-diplomirani-ucitelj>.
- Posećeno 1. 10. 2017. na: [http://www.ucfu.kg.ac.rs/files/Studije/Osnovne/Ucitelj/Studijski%20program%20\(Ucitelj\)/Informator_Ucitelj_2015_.pdf](http://www.ucfu.kg.ac.rs/files/Studije/Osnovne/Ucitelj/Studijski%20program%20(Ucitelj)/Informator_Ucitelj_2015_.pdf).
- Posećeno 1. 10. 2017. na: <http://uf-pz.net/studije/osnovne-akademske-studije/razredna-nastava/>.

Summary

The aim of the paper is to investigate the representation in the curricula of the faculties of education/pedagogy in Serbia of the courses offering content which enables further development of linguistic and communicative competencies of students in the field of Serbian language as a mother tongue and official language and English as a foreign language. The comparative analysis presented in the paper is based on a number of academic courses, a total number of lessons, and a number of credits, which enables a better insight into the representation of certain groups of either compulsory or elective academic courses.

The obtained data indicate that, despite an uneven representation of the courses of Serbian Language and Literature, their number increases relative to the years of study (though not at all faculties); when it comes to English Language courses, the number of compulsory courses decreases with years of study; the situation is particularly alarming with regard to courses aimed at developing communication skills, given that one course, or none, is not sufficient to train students to communicate successfully with their future pupils.

When the time comes for the next accreditation of the curricula, a special place should be given to the academic courses dealing with Serbian language as a mother tongue or official language in the Republic of Serbia and English as a first foreign language, as well as to the courses aimed at developing communicative linguistic competencies.

Keywords: *initial education, primary school teachers, academic courses, curricula of faculties of teacher education (pedagogy), language, competencies.*